

Fraude bij wetenschappers niet uniek: 'Het systeem is nooit ontworpen om fraude te ontdekken'

Frank van Deutekom

27 januari 2022

Een collegezaal in de Universiteit Leiden

© ANP

LEIDEN - Een voormalig docent aan de Universiteit Leiden fraudeerde bij zeker vijftien wetenschappelijke onderzoeken, zo werd woensdag bekend. Het is niet de eerste keer dat fraude door wetenschappers aan het licht komt. Volgens een onderzoeker die promoveerde op het onderwerp ligt dat aan de manier waarop de controle op wetenschappelijk onderzoek is geregeld. 'Het huidige systeem is nooit ontworpen om fraude te ontdekken.'

Wie fraudeerde er?

De onderzoeker is kwes- tie is Lorenza Colzato. Zij werkt van 2006 tot 2017 aan de Universiteit Leiden. Colzato is Italiaanse en studeerde daar psychologie. In 2006 vertrekt ze naar Leiden waar ze universitair docent wordt aan de faculteit Sociale Wetenschappen. In 2017 vertrekt ze uit Leiden en gaat naar de Ruhr Universität in het Duitse Bochum, en tegenwoordig werkt ze in het Universiteitsziekenhuis Carl Gustav Carus in Dresden.

Wat is er gebeurd?

In 2019 komt aan het licht dat er gesjoemeld is bij enkele onderzoeken. Het vermoeden van gesjoemel wordt gemeld door drie mensen die zelf aan de onderzoeken hebben meegewerkt. Hierop wordt een officieel onderzoek gestart. Wat blijkt? Bij enkele onderzoeken is het goed misgegaan: gerommel met onderzoeksdata en beursaanvragen, verzonden experimenten, verdwenen proefpersonen, weggehaalde auteursnamen en illegaal afgetapt bloed bij proefpersonen. Hierop besluit de universiteit om meer onderzoeken van Colzato tegen het licht te houden.

Fraudeerde zij bij ieder onderzoek?

In haar tijd in Leiden publiceert Colzato in totaal 174 onderzoeken. De Commissie Wetenschappelijke Integriteit (CWI) van de Universiteit Leiden pakt ze er allemaal bij, maar besluit uiteindelijk om 53 van deze publicaties door te lichten. En dat zijn allemaal onderzoeken die na 2015 zijn gepubliceerd. Na veel lezen, onderzoeken en checken besluit de commissie dat bij zeven publicaties het onderzoek dermate rammelt dat de publicaties 'teruggetrokken' moeten worden. Bij acht andere onderzoeken is ook gefraudeerd, maar niet zo heel dramatisch. Wel worden de wetenschappelijke tijdschriften, waarin deze onderzoeken zijn gepubliceerd, geïnformeerd. De redactie mag dan zelf bepalen wat ze ermee doen.

Hoe kon zij zolang frauderen zonder dat dit opviel?

Controle op wetenschappelijk onderzoek wordt vooral gedaan door collega-wetenschappers, het zogeheten 'peer review'. Ze controleren elkaar dus. Er is geen beoordelingscommissie die alles wat een wetenschapper doet en onderzoekt nog eens aan een 'factcheck' onderwerpt. Dat gebeurt aan de Universiteit Leiden dus ook niet. En dat systeem heeft in ieder geval deels gewerkt, want collega-onderzoekers trokken zelf aan de bel. In universiteitsblad Mare zegt een van hen in 2019: 'Ik had tijdens mijn promotie al het gevoel: hier klopt iets niet. Je ziet dat de mensen geen vragen stellen bij de enorme haast en hoge productiviteit, en dat die alleen maar beloofd lijkt te worden. Pas toen ik terugkwam in een onafhankelijker positie, kwam pas het besef: nu wil ik er iets aan doen.'

Daar zit ook direct een probleem: frauderende wetenschappers blijken vaak een machtspositie te hebben en te werken met jonge collega's die aan het begin staan van hun carrière. Die durven vaak niet direct aan de bel te trekken, omdat dat hun eigen carrière kan schaden. De Nederlandse onderzoeker Serge Horbach promoveerde op 'waterschappelijke fraude' en tegenwoordig werkt hij aan de Aarhus University in Denemarken. Volgens hem is er al veel veranderd bij universiteiten en wordt er ook openlijk gesproken over oplossingen. Hij pleit voor meer vertrouwenspersonen waar misstanden gemeld kunnen worden.

Maar terug naar dat zelfcontrolesysteem, dat werk dan toch niet?

'Het huidige systeem is nooit ontworpen om dit soort grote fraudegevallen te ontdekken', zegt Horbach. 'Collega-wetenschappers die onderzoeken checken, zien alleen het eindresultaat. Als mensen heel moedwillig pogingen doen om dat eindresultaat te vervalsen of ermee knoeien, is het heel moeilijk om dat op sporen als je alleen het eindresultaat ziet.' Daarom kwam de fraude in Leiden pas aan het licht nadat mensen die zelf hadden meegewerkt aan de bel trokken. De Universiteit Leiden gelooft echter toch heilig in het 'zelfreinigend vermogen', zoals een woordvoerder het noemt. 'Het is aan onderzoekers zelf om daar op te letten. Het zijn vaak slimme mensen en op gegeven moment komt iets uit.'

Kun je dan aannemen dat het veel vaker gebeurt?

Het gebeurt zeker vaker. Er zijn enkele zeer geruchtmakende zaken bekend zoals het aidsonderzoek van Henk Buck (TU Eindhoven). Samen met Jaap Goudsmit publiceert hij in 1990 een artikel over een mogelijke doorbraak bij de behandeling van HIV. Dit blijkt niet te kloppen. Buck gaat met vervroegd pensioen en Goudsmit krijgt een reprimande. Dan is er ook de zaak rond Diederik Stapel. In 2011 blijkt dat hij gefraudeerd heeft bij 55 onderzoeken. Dit kost hem zijn baan. Maar ook bij de Universiteit Leiden wordt fraude ontdekt. In 2013 wordt een promovendus van de faculteit Geesteswetenschappen weggestuurd nadat hij twee keer heeft gefraudeerd. In datzelfde jaar wordt een buitenlandse onderzoeker ontslagen bij het LUMC omdat ze met laboratoriumresultaten sjoemelt. Van deze vrouw worden ook twee publicaties teruggetrokken.

Onderzoeker Lorenza Colzato werkt op dit moment in het Universiteitsziekenhuis Carl Gustav Carus in Dresden. Of de uitkomsten van het Leidse onderzoek gevolgen heeft voor haar positie daar is niet bekend. Het ziekenhuis reageert donderdag niet op vragen hierover van Omroep West.